

VALSTS NOVĒRTĒ SOCIĀLĀS ZINĀTNES

Baiba Rivža

programmas EKOSOC-LV vadītāja

Pirmo reizi atjaunotās neatkarīgās Latvijas laikā sociālo zinātņu pētījumiem ir veltīta Valsts pētījumu programma — “Tautsaimniecības transformācija, gudra izaugsme, pārvaldība un tiesiskais ietvars valsts un sabiedrības ilgtspējīgai attīstībai — jaunas pieejas ilgtspējīgas zināšanu sabiedrības veidošanai (EKOSOC-LV)”, kura ir starp 2014.–2017. gadam apstiprinātajām 14 VPP. Programma iekļaujas šim laika posmam apstiprināto sešu prioritāro zinātnes fundamentālo un lietišķo pētījumu virzienu piektajā virzienā: valsts un sabiedrības ilgtspējīga attīstība (sabiedrība, pārvaldība, resursi, tautsaimniecība, demogrāfija, vide).

Jau noiets pusceļš VPP EKOSOC-LV īstenošanā, un ir īstais laiks iznākt šim krājumam, kurā apkopoti programmas desmit projektu zinātniskie un tautsaimnieciskie starprezultāti, aprakstīts jau padarītais, kā arī iezīmēts turpmāk veicamais un sasniedzamais. Tas tiek apskatīts arī forumā 2016. gada 3. un 4. novembrī.

Programmas projektus vada pieredzējuši, Latvijā un ārvalstīs atzīti zinātnieki ar savām komandām. Pētniecības norisei seko arī ārzemju eksperti, kam reizi pusgadā tiek ziņots par padarīto. Piemēram, projektā “Latvijas lauku un reģionālās attīstības procesi un iespējas zināšanu ekonomikas kontekstā” ir četri starptautiski atzīti eksperti — profesori Tiu Päss un Rauls Eamets no Tartu Universitātes Igaunijā, Juris Dreifelds no Broka universitātes Kanādā un Leone Stasova no Čehijas. Igauniju un čehu kolēģi piedalās forumā, bet ar

profesoru J. Dreifeldu tikāmiem seminārā jūlijā.

Ar programmu EKOSOC-LV ir iespējams jaunā kvalitātē attīstīt sociālās zinātnes, daudz lielākā mērā sadarbojoties starpdisciplināri un starpinstitucionāli — Latvijas vadošo augstskolu sociālo zinātņu zinātnieki tiekas “prāta vētrās”, pētījumos iesaista jaunos zinātniekus, kuriem var sniegt arī finansiālu atbalstu, lielākā intensitātē ir realizējama piedalīšanās nozīmīgās starptautiskās konferencēs.

Pats būtiskākais, ka zinātnieki projektu pētījumos veido bāzi lēmumu pieņemšanai sabiedrības pārvaldībā, valsts un sabiedrības ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā, sniedz pamatojumu ministriju, pašvaldību un Saeimas inovatīvai, mērķtiecīgai darbībai.

Pētījumu rezultāti to kopsakarībā ļaus pakāpeniski izveidot Viedās specializācijas stratēģijas uzstādījumiem un sabiedrības interesēm atbilstošu Latvijas tautsaimniecības restrukturizācijas un ilgtspējīgas attīstības modeli. Padziļināta sociālo procesu izpēte, tostarp risinājumi sabiedrības iesaistes un līdzdalības veicināšanai savienojumā ar plašu iegūto zināšanu komunikēšanas stratēģiju tautsaimniecības un sociālās attīstības jautājumos iezīmēs jaunu pieeju ilgtspējīgas zināšanu sabiedrības veidošanai.

Ar gandarījumu jāatzīst, ka beidzies sociālo un eksakto zinātņu pretnostatījuma posms, bet valsts katras jomas nozīmīgo lomu vērtē tieši ar finansiālu atbalstu pētniecībai. Kā saka — ko nespēj viens, spēj otrs.

Īss ieskats programmā EKOSOC-LV

Latvijas Zinātņu akadēmijas pārraudzībā VPP EKOSOC-LV veido desmit pētnieciskie projekti:

1. Izpētīt Latvijas uzņēmumu konkurētspēju ārējos tirgos un sniegt priekšlikumus tās stiprināšanai. (Projekta vadītājs — *Dr. habil. oec.* Remigijs Počs, Rīgas Tehniskā universitāte)
2. Inovācijas un uzņēmējdarbības attīstība Latvijā atbilstoši viedās specializācijas stratēģijai. (Projekta vadītāja — *Dr. oec.* Natalja Lāce, Rīgas Tehniskā universitāte)
3. Latvijas lauku un reģionālās attīstības procesi un iespējas zināšanu ekonomikas kontekstā. (Projekta vadītāja — *Dr. habil. oec.* Baiba Rivža, Latvijas Lauksaimniecības universitāte)
4. Sabiedrības atjaunošana, samazinot depopulācijas riskus, veicinot tautas ataudzi un saiknes ar diasporu sekmīgai Latvijas tautsaimniecības transformācijai. (Projekta vadītājs — *Dr. habil. oec.* Juris Krūmiņš, Latvijas Universitāte)
5. Refleksija par vērtībām un rīcības modeļi sociālo un ekonomisko pārmaiņu laikā. (Projekta vadītājs — *Dr. sc. inf.* Sergejs Kruks, Rīgas Stradiņa Universitāte)
6. Sociālo un politisko transformāciju trajektorijas Latvijā pēckrīzes periodā. (Projekta vadītāja — *Dr. sc. pol.* Feliciana Rajevska, Vidzemes Augstskolas Sociālo, ekonomisko un humanitāro pētījumu institūts)
7. Sabiedrības iesaiste sociālās inovācijas procesos Latvijas ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai. (Projekta vadītājas — *Dr. paed.* Karine Oganisjana, Rīgas Tehniskā universitāte; *Dr. oec.* Inna Dovldebkova, Rīgas Stradiņa Universitāte)
8. Kultūrvides attīstības, vides daudzveidības saglabāšanas un urbanizācijas procesi Latvijas līdzsvarotās attīstības kontekstā. (Projekta vadītāja — *Dr. oec.* Agita Liviņa, Vidzemes Augstskolas Sociālo,

ekonomisko un humanitāro pētījumu institūts)

9. Sociālās apziņas izmaiņu ietekme uz ekosistēmas pakalpojumu ilgtspējīgu nodrošinājumu. (Projekta vadītāja — *Dr. biol.* Inese Kokina, Daugavpils Universitāte)
10. Ilgtspējīga tautsaimniecības transformācijas tiesiskā ietvara efektivitātes paaugstināšanas modeļa izstrāde. (Projekta vadītāja — *Dr. iur.* Ārija Meikališa, Latvijas Universitāte)

VPP EKOSOC-LV forumā “Gudra izaugsme. Izaicinājumi un risinājumi” vienuviet pulcēsies zinātnieki, augstskolu pārstāvji, politiķi, pašvaldību vadītāji, nevalstisko organizāciju un mediju pārstāvji.

Pašlaik, jau strādājot trešajā programmas posmā, pētījumi tiek konsolidēti trīs pamatblokos: telpiskā attīstība, ekonomiskā attīstība un sabiedrības attīstība.

Projektos, kas veltīti telpiskās attīstības tēmām, tiek pētīta reģionālā attīstība; lauku telpa kā sistēma, teritoriju virzība uz viedo reģionu ekonomiku (*projekts 5.2.3.*).

Telpiskais aspekts tiek padziļināti pētīts kultūrvides attīstības un degradācijas, vides daudzveidības saglabāšanas un depopulācijas risku mazināšanas kontekstā (*projekts 5.2.8.*). Savukārt projektā 5.2.9. pēta ekoloģiski jutīgo teritoriju potenciālu, ekosistēmu pakalpojumu izmantojamību un ekotehnoloģiski orientētas sabiedrības apziņas veidošanas iespējas.

Pētījumi sabiedrības attīstības problemātikā saistīti ar tautas ataudzes un demogrāfijas jautājumiem (5.2.4.), sabiedrības vērtību sistēmu analīzi (5.2.5.) un sabiedrības integrācijas tēmām (5.2.6.).

Savukārt ekonomiskā bloka galvenie izaicinājumi ir pētīt un popularizēt sociālās inovācijas un ekonomiskās demokrātijas koncepcijas (5.2.7.), izstrādāt sadarbības sistēmu starp valsts pārvaldi, zinātnes, izglītības nozarēm un uzņēmējiem (5.2.2.), kā arī rast risinājumus Latvijas pakalpojumu un

IEVADS

produktu konkurētspējas celšanai ārējos tirgos (5.2.1.).

Balstoties uz pētījuma rezultātiem, tiks izstrādāti priekšlikumi izmaiņām tiesiskā sfērā (5.2.10.).

Programmas izpildē ir iesaistītas visas Latvijas augstskolu pētnieku kopas. Projektu izpildītāju vidū ir Latvijas Universitāte; Rīgas Tehniskā universitāte; Vidzemes Augstskola; Rīgas Stradiņa universitāte; Latvijas Lauksaimniecības universitāte; Daugavpils Universitāte; Ventspils augstskola; Banku augstskola. Šajā darbā iesaistīts arī LZA Ekonomikas institūts, firmas "Sinergija", "Anna-house" u.c.

Kopumā izpildītāju akadēmisko personālu veido 101 zinātnieks, 42 doktoranti un 56 maģistranti.

Programmas pirmo divu posmu periodā ir izstrādātas 199 zinātniskās publikācijas,

t.sk. 23 raksti publicēti *SCOPUS* oriģinālo zinātnisko rakstu un *ScienceDirect (Elsevier)* iekļautajos žurnālos vai konferenču rakstu krājumos.

Programmas pētnieki ir piedalījušies 325 starptautiskās zinātniskās konferencēs gan Latvijā, gan ārzemēs. EKOSOC-LV ietvaros sagatavoti 14 *HORIZON 2020* pētniecisko projektu pieteikumi, tikpat, t.i., 14 pieteikumi arī *HERA*, *INTERREG*, *Erasmus+* un *Central Baltic* programmu ietvaros.

Sadarbības dubulto ieguvumu mēdz ilustrēt ar sakarību: kad cilvēks, kam ir nauda, sastop cilvēku, kuram ir pieredze, tad ar pieredzi apveltītais cilvēks iegūst naudu, bet cilvēks ar naudu iegūst pieredzi. To pārveidojot valsts un pētnieku sadarbības kontekstā, valsts, novērtējot sociālo zinātņu lomu, iegūst to, ka EKOSOC-LV valstij dod jaunu un vajadzīgu pieredzi.